

мированих нових підходів к аналізу наблюдаемой соціальної реальності в контексті переосмислення самих понять «*modernity*» і «*development*».

Исследователями пропонується розрізняти: «первичную модернізацію» (ранні промислова, політико-правова і освітня революції в країнах західної цивілізації) і «вторичную модернізацію» (імітаційні процеси розвитку в розвиваючихся, соціалістических і постсоціалістических обществах в різне время) (А. Ковалев); «рефлексивную модернізацію» («то, что в сфері світової політики називають мета-іграми») (У. Бек, Э. Гидденс), «економічну модернізацію» (індустріалізація, розвиток і впровадження нових технологій), «політичну модернізацію» (розвиток таких політических інститутів, як політическі партії, парламенти, виборче право), «соціалну модернізацію» (урбанізація, ріст грамотності) і «культурну модернізацію» (секуляризація, формування національних ідеологій) (Б. Тернер, С. Хилл); «технологічну модернізацію» (трансформація технологіческої інфраструктури, змінення в системі освіти робочої сили, підвищення рівня відповідальності і трудової дисципліни) (М. Кастельс) і т. д.

О. В. Зінченко, доктор історичних наук, доцент

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА 1789 р. – ПРЕДТЕЧА ПРАВОВОЇ І ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СЬОГОДЕННЯ

У 2014 р. виповниться 225 років від виходу на історичну арену Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Вона складалась із короткої передмови і сімнадцяти статей, в яких проголошувались «невід'ємні і священні права людини», її вільності від народження, рівності з іншими особами, право творити закони, право совісті, слова, друку, рівномірного розподілу податків, контролю за їх витрачанням та діяльністю посадовців, визначала народ носієм суверенітету. Акт мав велике революціонізуюче значення. Його прямим результатом було внесення у 1791 р. десяти поправок до Конституції США про права і свободи. Більш демократичною за своїм духом виявилась Декларація прав людини і громадянина 1793 р. Вона складалась із тридцяти п'яти статей і до проголошених у 1789 р. прав додавала право зборів, свободу релігійних культів, обрання роду діяльності, право на повстання проти уряду в разі порушення ним прав народу, право чинити опір силою сваволі та гнобленню. Держава зобов'язувалась забезпечувати громадян роботою, а незаможних та нездатних працювати – засобами існування. Уже у XIX ст. у ба-

гатьох конституціях європейських країн відтворювались окремі положення Декларації. Конституція Швеції 1809 р. вперше у світовій практиці запровадила посаду двох омбудсменів: у громадянських і військових справах, які зобов'язувалися слідкувати за дотриманням владними структурами прав і свобод громадян.

Після Другої світової війни конституції Франції 1946 та 1958 рр. підтвердили проголошені деклараціями 1789–1793 рр. права людини і розширили їх, додавши до них право на організацію профспілок, на страйк, колективне визначення умов праці, рівноправність чоловіків та жінок, заборону дискримінації людей за різними мотивами. Були обмежені права приватних монополій, гарантувалося право на матеріальне забезпечення, відпочинок, працю, безоплатну світську освіту всіх рівнів, створення умов для розвитку особи та сім'ї, соціальне забезпечення, на притулок для іноземців, які переслідуються за політичними мотивами. Визначалися також принципи зовнішньої політики та напрями діяльності, спрямовані на збереження та оздоровлення навколишнього середовища.

Французький досвід інтенсивно засвоювався у глобальному масштабі. Конституції різних країн розширювали і поглиблювали зміст та перелік прав людини. Своєрідно визнавалися права людини і деякими конституціями африканських країн. У Конституціях Берегу Слонової Кістки, Верхньої Вольти, Дагомеї, Конго (Браззавіль), Нігеру, Чаду, Малі, Мальгаської Республіки, Камеруну, Мавританії відсутні окремі розділи про права людини. Однак у їхніх преамбулах підкреслюється прихильність до принципів Декларації прав людини і громадянина 1789 р., Загальної декларації прав людини 10 грудня 1948 р. та Статуту ООН.

Конституційно-правовий досвід Франції закріплювався у багатьох міжнародних документах. У 1948 р. ООН ухвалила Загальну декларацію прав людини. Протягом 60–90-х рр. XX ст. було ухвалено міжнародні пакти про громадянські, політичні, економічні, соціальні і культурні права, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, одинадцять її протоколів, створено Європейський суд із прав людини тощо. Інтенсивно розповсюджувалось і запровадження посади омбудсмена. Нині майже у 100 країнах світу існують 150 різних органів і структур із функціями омбудсмена. Це спричинило створення у 1988 р. Європейського інституту омбудсмена, запровадження у 1993 р. посади омбудсмена в ЄС, а в 1999 р. – Уповноваженого з прав людини в Раді Європи. Отже, ідеї Декларації прав людини і громадянина 1789 р. справили очевидний і визначальний вплив на розвиток теорії та практики щодо прав людини. За два століття відбулися радикальні зміни змісту і масштабів розповсюдження правової і політичної культури спільнот нашої планети.